

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора

Комара Олега Станіславовича

на дисертацію **Казак Юлії Юріївни**

«Підготовка майбутніх учителів німецької мови в закладах вищої освіти на основі акмеологічного підходу»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із науковими програмами, планами, темами.

Дисертація Казак Юлії Юріївни написана на актуальну тему, оскільки наразі тенденції розвитку вищої освіти розкривають важливість освіти мовної, яка знаходить відображення у її спрямованості на системне формування свідомості всебічно розвиненої особистості – дієвого соціально мобільного суб'єкта, який активно взаємодіє з іншими членами суспільства та розбудовує ефективні нестандартні механізми взаємодії культур для розв'язання проблем, підходи до рішень яких мають бути осмислені крізь призму глобалізації як феномену, який розмиває межі між традиційними та новаторськими шляхами кроскультурної комунікації.

Зростання інтересу до вивчення іноземних мов для міжкультурного спілкування актуалізує потребу підвищення ефективності викладання іноземних мов, зокрема німецької, у вищій школі, оскільки в умовах сьогодення кількість кваліфікованих учителів німецької мови є недостатньою. Метою підготовки фахівців у такому ключі є забезпечення можливостей для рівного доступу студентської молоді до опанування іноземних мов; до неперервної освіти й системного становлення особистості в умовах інтенсивних трансформаційних змін, що окреслюють нові контури сучасного суспільства, рушіями розвитку якого є інноваційні технології. Саме тому підготовка майбутніх учителів повинна бути спрямована на набуття здобувачами вищої освіти навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності, розвиток їхніх інтелектуальних, творчих, моральних, фізичних, соціальних якостей, прагнення до

саморозвитку та самоосвіти. У контексті підготовки майбутніх учителів іноземних мов, зокрема німецької, актуальними є безпосередньо пов'язані з формуванням іншомовної комунікативної компетентності вміння й навички відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти.

З огляду на означене, дослідження Казак Ю. Ю. є актуальним для вітчизняної теорії і методики професійної освіти, адже його предметом обрано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів німецької мови в педагогічних закладах вищої освіти на основі акмеологічного підходу.

Актуальність досліджуваної наукової проблеми простежується і на тлі низки суперечностей, виявлених дисертанткою між:

- соціальним замовленням у вищій школі на підготовку майбутніх учителів німецької мови та практикою підготовки фахівця у закладі вищої освіти, що не дозволяє повною мірою реалізувати це замовлення;
- необхідністю цілеспрямованої і системної підготовки майбутніх учителів німецької мови у педагогічних закладах вищої освіти на основі акмеологічного підходу та відсутністю оптимальних умов для його реалізації;
- потребою в ефективній підготовці майбутніх учителів німецької мови в закладах вищої освіти на основі акмеологічного підходу і нерозробленістю його навчально-методичного забезпечення.

Представлене на захист дослідження реалізовано відповідно до основних напрямів та завдань науково-дослідних тем кафедр педагогіки та освітнього менеджменту «Формування ціннісних орієнтацій здобувачів освіти в Європейському освітньому середовищі» (державний реєстраційний номер 0116U000115) й теорії та практики іноземних мов «Актуальні питання іншомовної філології та лінгвометодики» (державний реєстраційний номер 0111U007550) Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Нові наукові результати, що містяться в дисертації.

Наукова новизна одержаних Казак Ю. Ю. результатів дослідження полягає в тому, що в дисертації *уперше* визначено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів німецької мови в закладах вищої освіти на засадах акмеологічного підходу (створення акмеологічного освітнього середовища в закладі вищої освіти; цілісне формування належного рівня мотивації досягнень із метою проектування оптимальних траєкторій особистісного професійного розвитку майбутніх учителів німецької мови; оновлення змісту, форм та методів підготовки майбутніх учителів німецької мови на основі акмеологічного підходу); розроблено структурно-функціональну модель, яка поєднує цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний і результативний компоненти, та технологію її реалізації; визначено критерії (мотиваційно-ціннісний, інформаційний, операційно-діяльнісний, творчо-особистісний, результативно-рефлексивний), відповідні показники та рівні професійної готовності майбутніх учителів німецької мови;

Дисертанткою *уточнено* базові поняття дослідження «акмеологічний підхід» (цілісний процес, орієнтований на поетапний всебічний і гармонійний розвиток особистості майбутнього фахівця в освітньому середовищі для досягнення ним вершин в обраній сфері діяльності), «професійна підготовка майбутніх учителів німецької мови на засадах акмеологічного підходу» (цілеспрямований процес навчання майбутніх фахівців певної спеціальності шляхом набуття ними знань, умінь, навичок і практичного досвіду, необхідних для виконання професійних обов'язків і завдань, усвідомлення здобувачами вищої освіти потреби у забезпеченні високої місії вчительської роботи, оволодіння досвідом педагогічної майстерності та здатності до власного професійного розвитку, прагнення до постійного самовдосконалення і руху до вершин педагогічної творчості), «готовність майбутніх учителів німецької мови до професійної діяльності» (інтегративна особистісна якість, що передбачає здатність до ефективного

виконання своїх професійних обов'язків на основі використання набутих знань, умінь, навичок і досвіду, швидкої адаптації до мінливих умов праці та неперервного подальшого професійного вдосконалення).

У результаті дослідження *удосконалено* змістове наповнення й методичний супровід освітнього процесу, орієнтованого на підготовку майбутніх учителів німецької мови на основі акмеологічного підходу у педагогічних закладах вищої освіти. Крім того, *подальшого розвитку* набули зміст, форми, методи і засоби підготовки майбутніх учителів німецької мови в закладах вищої освіти на основі акмеологічного підходу (використання інтерактивних і Smart-технологій, урахування положень програми DLL).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Зміст роботи включає необхідний і достатній обсяг питань, які належним чином розкриті в тексті дисертації. Робота складається з 3 розділів, у яких в достатній мірі висвітлено теоретичний і методичний аспекти дослідження.

Мета дослідження сформульована відповідно до його теми, а зазначені завдання належною мірою забезпечують досягнення визначеної мети. Методи дослідження релевантні заявленій меті та завданням.

У результаті проведеного дослідження дисертанткою:

- проаналізовано стан розробленості проблеми у науковій літературі; розкрито зміст ключових понять дослідження;
- визначено критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів німецької мови в закладах вищої освіти;
- розроблено й апробовано структурно-функціональну модель процесу підготовки майбутніх учителів німецької мови на основі акмеологічного підходу;
- обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів німецької мови на основі акмеологічного підходу.

Сформульовані Казак Ю. Ю. наукові положення, висновки й рекомендації є аргументованими та змістовними. Аналіз основних положень змісту дисертації свідчить про досягнення здобувачкою мети і розв'язання висунутих завдань. Висновкам, представленим у дисертації, властиві повнота та логічність викладу.

Достовірність одержаних результатів підтверджується теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, застосуванням відповідних наукових методів, апробацією та впровадженням результатів роботи в освітню реальність закладів вищої освіти, у яких здійснюється підготовка вчителів іноземних мов.

Значення отриманих автором результатів для науки і практики.

Дисертація Казак Ю. Ю. містить нові наукові положення, що раніше не виносилися на захист. Результати дослідження слугують розв'язанню актуальних науково-теоретичних та методичних завдань.

Практичне значення дослідження вбачається у тому, що основні положення та результати дисертації можуть стати теоретико-практичною основою для подальших досліджень у сфері вищої освіти, зокрема професійної підготовки вчителів німецької мови у закладах вищої освіти, а також полягає у розробленому діагностичному інструментарії, удосконаленні змісту робочих програм і навчально-методичного забезпечення таких дисциплін, як «Практичний курс німецької мови», «Методика навчання другої іноземної мови (німецької)», «Методика навчання другої іноземної мови (німецької) в закладах профільної середньої освіти», «Практична граматики німецької мови», «Педагогіка» та ін.; модернізації змісту виробничої практики майбутніх учителів німецької мови; підготовці дидактичних матеріалів («банк творчих проєктів», завдань до практичних занять тощо) для здобувачів вищої освіти освітніх ступенів «Бакалавр» та «Магістр». Укладено авторський курс «Проєктне навчання німецької мови: візії, стратегії, перспективи», який сприятиме вдосконаленню змісту фахової підготовки конкурентоздатних професіоналів у рамках освітньо-професійної

програми «Середня освіта (Мова і література (англійська, німецька))».

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1244/01 від 15.09.2022 р.), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 173 від 28.09.2022 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12/27 від 02.06.2022 р.).

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Структура дослідження представлена його змістом, що складається з трьох розділів, кожний з яких є логічно сформульованим елементом теоретичного, організаційно-методичного і дослідно-експериментального рівнів наукової рефлексії, що дозволило обґрунтувати та експериментально довести ефективність авторської методики розв'язання проблеми професійної підготовки майбутніх учителів німецької мови у педагогічних закладах вищої освіти на основі акмеологічного підходу.

У вступі обґрунтовано актуальність та доцільність дослідження, визначено його мету та завдання, об'єкт і предмет; розкрито наукову новизну й практичне значення роботи; подано інформацію про апробацію результатів дослідження, публікації авторки; подано відомості про структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – «Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів німецької мови в закладах вищої освіти на основі акмеологічного підходу» – дисертанткою проаналізовано стан розробленості заявленої проблеми у науковій літературі, окреслено поняттєво-категоріальний апарат дослідження, визначено особливості підготовки майбутніх учителів німецької мови в закладах вищої освіти на основі акмеологічного підходу.

Дисертанткою здійснено науковий аналіз потрактувань понять «професійна підготовка», «професійна підготовка майбутнього вчителя», «готовність до професійної діяльності», «акмеологія», «акме», «акмеологічний підхід», визначено сутність, особливості та принципи

акмеологічного підходу, на основі чого авторка наводить власне формулювання концепту «підготовку майбутніх учителів німецької мови в закладах вищої освіти на основі акмеологічного підходу» – це цілеспрямований процес навчання майбутніх педагогів шляхом набуття ними знань, умінь, навичок і практичного досвіду, необхідних для виконання професійних обов'язків і завдань; усвідомлення шляхетної суспільної місії учительської роботи; системне формування педагогічної майстерності та набуття ними здатності до проектування траєкторії професійного розвитку та прагнення до постійного самовдосконалення і руху до вершин педагогічної творчості.

В контексті дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів німецької мови в закладах вищої освіти дисертанткою окреслено особливості суб'єктів освітнього процесу з психолого-педагогічного погляду, якості й характеристики майбутніх учителів німецької мови, специфіку професіограми сучасного вчителя, професійно значущі якості майбутніх учителів німецької мови тощо, що зрештою дало можливість визначити особливості підготовки майбутніх учителів німецької мови у закладах вищої освіти на основі акмеологічного підходу.

У другому розділі – «Діагностика підготовки майбутніх учителів німецької мови на основі акмеологічного підходу» – авторкою здійснено аналіз стану підготовки майбутніх учителів німецької мови в закладах вищої освіти, визначено критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів німецької мови в закладах вищої освіти, подано архітекtonіку організації дослідження та програми констатувального етапу експерименту.

Зокрема, авторкою уточнено критерії та відповідні показники сформованості готовності майбутніх учителів німецької мови до професійної діяльності, до яких віднесено: мотиваційно-ціннісний, інформаційний, операційно-діяльнісний, творчо-особистісний, результативно-рефлексивний, та рівні їх сформованості: початковий, середній, достатній та високий. Означені критерії, показники та рівні використано в подальшому для

проведення дослідно-експериментальної роботи.

Дисертантка організувала експериментальну роботу шляхом виокремлення двох етапів: констатувального і формувального. Методами дослідження для визначення рівнів сформованості кожного з критеріїв готовності майбутніх учителів німецької мови до професійної діяльності під час констатувального експерименту обрано тестування, анкетування, інтерв'ю, бесіди, діагностичні контрольні роботи, спостереження й самоспостереження, методи статистичного аналізу, які достатньою мірою апробовані на практиці та уможливають достовірність отриманих даних.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів німецької мови на основі акмеологічного підходу» – зображено модель професійної підготовки майбутніх учителів німецької мови на основі акмеологічного підходу, визначено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів німецької мови на основі акмеологічного підходу, представлено узагальнені результати дослідно-експериментальної роботи.

Так, авторкою розроблено структурно-функціональну модель професійної підготовки майбутніх учителів німецької мови на основі акмеологічного підходу, яка містить такі взаємопов'язані блоки: цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний і результативний.

Відповідно до розробленої структурно-функціональної моделі дисертанткою визначено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів німецької мови на основі акмеологічного підходу, зокрема створення акмеологічного освітнього середовища в закладі вищої освіти; забезпечення мотивації майбутніх учителів німецької мови до проектування оптимальних траєкторій особистісного професійного розвитку; оновлення змісту, форм та методів підготовки майбутніх учителів німецької мови на основі акмеологічного підходу, та обґрунтовано доцільність комплексної їх реалізації у процесі підготовки майбутніх учителів німецької мови.

Порівняльний аналіз результатів констатувального і формувального етапів експерименту дозволив зробити висновок про позитивну динаміку розвитку готовності майбутніх учителів німецької мови до професійної діяльності, оскільки внаслідок формувального експерименту відбулись статистично значущі кількісні та якісні зміни рівнів сформованості у визначених компонентах готовності, а також засвідчив підтвердження ефективності визначених педагогічних умов підготовки майбутніх учителів німецької мови на основі акмеологічного підходу.

Загалом, аналіз змісту дисертаційної роботи Казак Ю.Ю., її вихідних положень і отриманих результатів засвідчив системний, завершений і самостійний характер проведеного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження.

В цілому позитивно оцінюючи зміст дисертаційного дослідження Казак Ю. Ю., вважаємо за необхідне зазначити окремі дискусійні питання та зауваження:

1) У списку використаних джерел представлено 14 публікацій іноземною мовою. Доречно було б ширше проаналізувати зарубіжний досвід дослідження аналогічної проблематики, зокрема у I розділі дисертації, що позитивно доповнило б та розширило б теоретичне підґрунтя дослідження;

2) У підрозділі 2.3 «Організація дослідження та програма констатувального етапу експерименту» зазначено, що констатувальний експеримент мав на меті визначити рівні готовності майбутніх учителів німецької мови до професійної діяльності, проте не вказано, для якого освітнього ступеня («бакалавр», «магістр»). Уявляється, що рівні готовності майбутніх учителів різних освітніх ступенів можуть відрізнятися, що могло б дати більше вихідних даних для подальшого аналізу.

3) В контексті дослідження логічним виглядає упровадження авторського курсу «Проектне навчання німецької мови: візії, стратегії, перспективи», проте продуктивним могло б бути переорієнтування курсу на

контекст підготовки вчителя іноземних мов загалом, а не лише німецької, що може окреслити перспективні напрями роботи з теми дослідження.

Водночас підкреслимо, що висловлені зауваження не знижують цінності здійсненого дослідження та не впливають на загалом позитивне враження від дисертації.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях.

Результати дисертаційного дослідження пройшли достатню апробацію на 17 міжнародних та всеукраїнських конференціях. Основні результати дослідження висвітлено у 21 (10 – одноосібних) публікаціях автора, з яких 7 відображають основні наукові результати, 9 – апробаційного характеру, 5 – додатково відображають наукові результати дисертації.

За результатами аналізу змісту означених праць можна стверджувати, що наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані Казак Ю.Ю. на основі проведеного дисертаційного дослідження, у публікаціях висвітлені повною мірою.

Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації.

Дисертацію написано українською мовою. Текст дисертації побудований логічно й послідовно, відповідає вимогам до наукового стилю, термінологія не переобтяжена запозиченнями та використана адекватно змісту тексту.

У дисертації відсутні текстові запозичення без посилання на джерело, про що свідчить звіт про перевірку роботи програмою Unicheck.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Зміст дисертації повною мірою відповідає предметній області спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Аналіз змісту наданої на рецензування дисертаційної роботи та опублікованих праць дає підстави зробити висновок, що дисертація Казак «Підготовка майбутніх учителів німецької мови в закладах вищої освіти на основі акмеологічного підходу», подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, є завершеною роботою, яка виконана в логічній послідовності, охоплює поставлену наукову проблему та відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44), а її – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:
завідувач кафедри англійської мови
та методики її навчання
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини,
доктор педагогічних наук, професор

Олег КОМАР

Ректор

Олександр БЕЗЛЮДНИЙ